

بررسی فقهی «پول مجازی»

گروه اقتصادی الف، ۲۷ فروردین ۱۳۹۷، ۰۷:۴۳ 3970127026

ماجرای پول‌های مجازی و به‌ویژه بیت‌کوین، یکی از بحث‌هایی است که می‌تواند به مثابه یکی از موضوعات مستحدثه در فقه اسلامی مورد بحث قرار گیرد تا تکلیف آن روشن شود. برای طرح این مساله گفت‌وگوی صبح نو با حجت‌الاسلام دکتر محمدمهدی چگینی، یکی از پژوهشگران پژوهشگاه فقه نظام را می‌خوانید.

آغاز بیت کوین در واقع بازگشت می‌کند به ۹ الی ۱۰ سال پیش و پیدایش این موضوع برمی‌گردد به اینکه دولت‌ها وقتی درصدد چاپ پول‌ها هستند همیشه سلطه و سلطنت خود را روی پول‌ها حفظ می‌کنند و بیت کوین درصدد این است که از تحت این سلطه خارج شود. در مورد هر پولی باید توجه کرد که بانک مرکزی یک پولی را چاپ می‌کند و به آن اعتبار می‌دهد و در حقیقت ما بر اساس اعتباری که دولت به آن پول می‌دهد به آن پول ارزش و اهمیت می‌دهیم اما بیت کوین به ما می‌گوید نه به فرد اعتماد کن نه به دولت.

آمریکا یک قانونی دارد به‌نام یوترن که می‌گوید دلار ما را هیچ کشوری حق ندارد به ایران بدهد و این در حالی است که آن کشور مالک آن دلار است ولی آمریکا می‌گوید چون من این را چاپ کرده‌ام حق دارم که بگویم چه کسی و در چه جایی آن را خرج کند و این سنخ اعمال‌نظرها در پول باعث شد که کشورها به سمت پول مجازی بروند که هیچ تبعیتی از هیچ کشوری نداشته باشد. برای هر تراکنش در بیت کوین ما چند مرحله داریم. نخستین مرحله رمزنگاری است که طرف دریافت‌کننده این بیت کوین نمی‌تواند هیچ خدشه‌ای در آن وارد کند و اگر در رمز اشکالی وارد کند، این بیت کوین از بین می‌رود. اما بیت کوین در اینجا متوقف نشد و این سوال مطرح شد که از کجا معلوم کسی که این رمز را در اختیار دیگری قرار می‌دهد، در همان زمان این رمز را در اختیار دیگری قرار ندهد؟

و لذا برای امنیت بیشتر این پول، سیستمی را طراحی کردند به‌نام سیستم بلاک چین که به معنای همان زنجیره بلوک‌هاست که این سیستم می‌گوید ما باید تمام تراکنش‌هایی که برای این پول اتفاق افتاده است را از اول بررسی کنیم و همه را در اختیار افراد قرار دهیم. اما بیت کوین در اینجا هم متوقف نشد و گفته شد برای اینکه هرکسی نتواند تراکنش‌های یک پول را به دست بیاورد ما برای امنیت بیشتر این سیستم یک سری معادلات ریاضی پیچیده‌ای را قرار می‌دهیم که هر شخصی که توانست این معادلات ریاضی را حل کند، در راس تراکنش‌ها قرار می‌گیرد.

این معادلات در ابتدا بسیار راحت بود به دلیل اینکه بیت کوین‌ها کم بودند و از طرفی شما با حل هر یک از این معادلات می‌توانستید صاحب یک بیت کوین بشوید، اما الان با بیشتر شدن بیت کوین‌ها معادلات ریاضی هم روزبه‌روز بیشتر می‌شوند و سخت‌تر و الان کار به‌جایی رسیده که هزینه هر ماینینگ یا همان معدن‌کاوی، چیزی حدود دو هزار دلار است.

این پول مجازی چگونه ارزش‌گذاری می‌شود و ملاک آن چیست؟

نکته‌ای که ارزش‌گذاری پول‌ها بسیار مورد توجه همگان است این است که این پول محدود باشد و بیت کوین محدود است برخلاف پول فعلی ایران. یعنی بیت کوین با اینکه پول مجازی است این‌گونه نیست که شما بتوانید پنج میلیون یا کمتر یا

بیشتر بزیند بلکه سیستمی که بیت کوین را خلق کرده است هر 10 دقیقه می‌تواند یک بیت کوین جدید را خلق کند و از طرفی به‌مرور زمان هر چقدر این تراکنش‌ها اتفاق بیفتد این بیت کوین‌ها هم کمتر می‌شود. ارزش دلاری هر بیت کوین چیزی حدود 17 الی 18 هزار دلار است که الان افول کرده و پایین 15 هزار دلار است.

سیستم بیت کوین به خاطر استفاده از سیستم بلاک چین و به خاطر محدود بودن آن و همچنین به خاطر خلل‌ناپذیری آن بسیار مورد اعتماد است. همین الان هر بیت کوین چیزی حدود 50 میلیون تومان ارزش‌گذاری می‌شود و باید توجه داشت که بیت کوین یکی از 80 پول مجازی موجود است. اما بیت کوین در بین پول‌های مجازی قدیمی‌ترین و با اعتبارترین آنهاست. یکی دیگر از خصوصیات سیستم بلاک چین این است که در این سیستم کامپیوتر وجود ندارد و باید گفت که اگر کامپیوتری هم وجود داشت یقیناً این سیستم مورد هک شدن قرار می‌گرفت.

آینده این پدیده را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

بورس شیکاگو، نخستین بورسی بوده که بیت کوین را در سازوکار خرید و فروش خود آورده است ولی باید گفت که آینده بیت کوین برای اینکه بتواند مانند دلار مورد اعتماد قرار بگیرد، آینده مبهمی است زیرا از طرفی خود بیت کوین دقیقاً برای افراد از لحاظ ماهیت مشخص نیست و از طرفی هم ساختن یک بیت کوین کار هرکسی نیست و از طرفی هم خرید یک بیت کوین به راحتی نیست.

مراجع و فقها تاکنون چه نظراتی درباره پول مجازی داده‌اند؟

در مورد خود بیت کوین باید بحث کنیم که اولاً این بیت کوین از لحاظ شرع پول است یا نیست؟ مثلی است یا قیمی؟ شامل بیع غرر هست یا نیست؟ این‌ها مسائلی است که علما باید مورد بحث و بررسی قرار دهند. البته برخی از علماء بحث‌هایی را هم انجام داده‌اند و در ذیل این مساله که آیا معامله با بیت کوین حلال است یا خیر نظریاتی ارائه داده‌اند که می‌توان در جمع‌بندی نظرات علماء گفت اکثر فقها گفته‌اند که چون ماهیت آن معلوم نیست باید احتیاطاً با آن معامله نکرد البته آیت‌الله شبیری زنجانی این موضوع را حلال دانسته‌اند.

مساله بیت‌کوین را چگونه می‌توانیم در چارچوب فقه اجتماعی و فقه اقتصاد طرح کنیم؟

این دلاری که ما الان داریم تا سال 1971 با طلا پشتوانه می‌شد و الان این تصور که پول، با طلا پشتیبانی می‌شود، تصور غلطی است. یعنی پشتوانه‌ای نیست که بتوان با آن پولش را ارزش‌گذاری کرد و در واقع پشتوانه پول در زمان فعلی، حجم اقتصاد جهانی است. فلذا بیشتر چاپ کردن پول موجب کسری یا تورم می‌شود اما ارزش‌گذاری پول در حال حاضر عملاً در دنیا وابسته به دلار است. ما باید از این سیستم حاکمیت دلار خارج شویم. مثلاً ایران در یک بازه زمانی‌ای کل ذخایر دلار خودش را تبدیل به یورو کرد اما پایین آمدن ارزش یورو باعث شد که ضرر سنگینی به ایران وارد شود. یا اینکه تاکید شده است کشورها در تبادل ارز، از ارز خودشان استفاده کنند که البته این نظریه هم فعلاً قابل استفاده نیست زیرا اولاً کشورها

همدیگر را قبول ندارند و از طرفی ارزش پول هر کشوری معلوم نیست. یعنی عملاً سلطه آمریکا در تمام فعالیت‌های اقتصادی ثابت شده است.

از منظر فقهی چه راهکاری برای مواجهه با پول مجازی و مدیریت آن می‌توان در نظر گرفت؟

ما یک قاعده داریم به نام نفی سبیل که در این قاعده گفته شده است که کفار نباید هیچ‌گونه سلطه و سبیلی بر مومنین داشته باشند. بر این اساس راهکار این است که ما یک پول مستقل داشته باشیم که اولاً این پول دارای ارزش واقعی باشد و ثانیاً طبق ملاک‌های بازار جهانی سنجیده شود و ثالثاً این پول تحت اختیار خودمان باشد. یعنی این پول باید دارای ارزش ذاتی باشد و هیچ‌گونه وابستگی‌ای به دولت نداشته باشد و به عبارت واضح‌تر مانند طلا باشد. خود طلا که امکان‌پذیر نیست.

ما باید سیستمی را تعریف کنیم که طبق آن وجود دولت و تاثیر آن روی پول حذف شود. یکی از راه‌ها و ظرفیت‌های ایجاد این چنین پولی، پول مجازی است. پول مجازی اولاً اعتبارش را از کسی دریافت نکرده است و ثانیاً در پول مجازی خریدار و فروشنده اصلاً معلوم نیست، فلذا به همین دلیل آمریکا به مخالفت با رشد این پول می‌پردازد، چون نمی‌تواند با آن مقابله کند.

باید توجه داشت که حرکت به سمت بیت کوین هم یک کار اشتباه است زیرا اولاً بیت کوین بیشتر ظرفیت آن فروخته شده است و از طرفی قیمت تمام شده آن بالا است. فلذا باید روی ارزهای مجازی دیگر تکیه کرد. می‌توان یک ارز مجازی خلق کرد زیرا سیستم ارز مجازی، کلاً بازگشت به بلاک چین می‌کند و بلاک چین یک سیستم محدودی نیست و هرکسی می‌تواند یک سیستم بلاک چین برای خودش تعریف کند. یکی از آسیب‌های پول‌ها مجازی همین رمزگذاری شدن آنهاست و چون قابل‌پیگیری نیست قاچاق از این طریق به راحتی انجام می‌شود و اصلاً خریدار و فروشنده هم معلوم نیست.

یکی از الزامات پژوهش‌های فقهی و استخراج احکام، موضوع‌شناسی است. از این منظر ابتدا پدیده بیت‌کوین و پول مجازی را تشریح بفرمایید.